

פרשת שבוע עפ"י השפת אמת

פרשת ויקהל

כ"ב מרחשון יהיו לשלש שנים

[תרל"ה]

בפסוק (שמות לו, ה-ה) מרבים העם להביא כו' ויצו משה כו' ויכלא העם מהביא. יש להבין מה זה האריכות בתורה בענין זה. ונראה כי ראו הצדיקים והחכמים כי נתפשט ההתנבחות יותר מהראוי. וחששו שלא יהיה עוד ברצון אמת לשם שמים. כי הכל הולך אחר הרצון לשם שמים. ואיתא כי יש בכל דבר בחינת רצון ושוב פירוש על פי מה שכתוב בשם הבעש"ט לראות שכל שמכל עבודה יקבל יראה ובושה כי כשגומר כל מעשיו בא לידי גבוהות. אבל כשחוזר באמצע לאחוריו כחשבו לפני מי הוא עומד. זה עצמו תיקון המעשה כראוי. ומשה רבינו ע"ה והחכמים שמרו מעשי בני ישראל שלא להתערב בו פניות כנ"ל: ובספר אור החיים³ מדייק לשון היתה דים כו' והותר (שם ז). דסתי אהרדי. והוא ז"ל תירץ שעל ידי שהיתרון היה בנדיבות בני ישראל. שילם הקב"ה להם שכרם וכלל היתרון גם כן במלאכת המשכן ע"ש דברי פי חכם חן. ולפי דרכנו פרשנו כי על ידי זה שמנעו עצמם אחר כך מהריבוי כדכתיב ויכלא העם. על ידי זה תיקנו זאת היתרון שלא נתקלקל הנדבה על ידי התפשטות כנ"ל.

3. ואלה הנהגות לה יתרון [תר"מ]

בפסוק (שמות לו, א) נדבה בבוקר בבוקר. כי העיקר לתת נדבה ברצון הלב ראשית לכל הרצונות שיש בכל יום רצון חדש לכל נפש ישראל. והוא רמזו¹⁵ על המן שירד להם בבוקר והוא כנ"ל דכתיב (תהלים קמ"ה, טו) ומשביע לכל חי רצון והוא רוחניות המזון כמו שהיה במן ודו"ק היטב:

[תרמ"ב]

בפסוק (שמות לו, ה) כל נדיב לבו יביאה את תרומת ה'. פירוש להביא עם כל הנדיבות שבו. להניח כל הרצון שבלב בזאת הנדבה. וגם הפירוש שעל ידי נדבה זאת יביאו את כל נדבות לבם כי נדבת המשכן היתה תיקון לכל הרצונות. שבאמצעות זאת הנדבה יביאו את כל נדבות לבם כנ"ל:

4. כ"ב מרחשון יהיו לשלש שנים [תרמ"ב]

בפסוק (שמות לו, ב) והנשאים הביאו חסר י' על ידי שנתעצלו כו' ע"ש ברש"י ובמדרש⁷. והענין להראות כי ביותר צריך מי שהוא במעלה יתירה להחזיק במדת הזריזות כי זריזות מביא לידי חסידות³. לכן בתחלת העבודה יש לכל אחד הזריזות. אבל בהתרוממות האדם נופל מהזריזות וזה פתיחות גדול. לכן יכול הפחות ממנו במדריגה להקדים אותו בכ"ה הזריזות כמו שכתוב (משלי כב, כט) חזית איש מהיר כו' לפני מלכים יתניב. לפני ממש. כי הוא מקדים. כמו שכתוב⁴ זריזין מקדימין למצות. הוא כנ"ל. שעל ידי הזריזות מקדים למעלה ממדריגתו:

1. ז"ל שנתעצלו מתחלה נחסרה אות משמם והנשאים כתיב (רשי שמות לו, כו) ד"ה והנשאים הביאו.

[תרצה המשך]

ושמעתי מא"ז. מו"ז ז"ל פירוש הפסוק (שה"ש ז, ב) מה יפר פעמין בנעלים בת נדיב ופירש כי נדיבות הרצון צריך מנעל ושמירה שלא יתפשט הרצון והחזק לדברים אחרים כו'. וזהו פירוש המשנה⁴ משמיעין על השקלים ועל הכלאים שלא יתערבו רצונות אחרים לרצון הנדבה. וגם פירוש בלאים כמו ויכלא העם כו' שהוא בחינת הזמניה שיש גם כן במצות הנדבה כנ"ל והוא שכתוב (שם ל, טו) העשיר לא ירבה כו':

5. בשם אמו"ז ז"ל על פסוק (שמות לו, כב) ויבאו האנשים על הנשים על פי מאמר רז"ל⁵ במקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולין לעמוד. והוא שכתוב האנשים שחטאו בזהב העגל באו בחילא סגי על הנשים שלא חטאו כו'. וזה פירוש תשובה שעל ידי שלוקח לו דרך מרצון החטא איך לעשות רצון עליון כמאמר⁷ עשה רצונו כרצונך. נמצא מחזיר רצון החטא למוטב. כי כל הרצונות אשר לא לה' המה נמצאים באדם רק כדי ללמוד דרך לעבודתו יתברך ונמצא משיב הרצון למקומו. וזה המקום אין צדיקים גמורים יכולין לעמוד בו כי לא נמצא להם רצון עמוק כזה:

6. ואלה הנהגות לה יתרון [תרמ"ג]

ויקהל משה כו' (שמות לו, א). למחרת יום הכפרים כשירד מן ההר כמו שכתב רש"י ז"ל. כי בני ישראל היו מתאבלים ועתה שחזרו בתשובה נתן להם הקב"ה ברחמיו מצות נדבת המשכן לשמחם. כי הנדבה בשמחה גדולה הביאו². ואיתא³ כל המצות שקבלו עליהם בשמחה עדיין עושין בשמחה. לכן אחר שהתחילו מחדש לקבל עול תורה ומצות בשמחה נשאר קבוע לעולם. ויתכן לומר שעל ידי שהתנדבו בשמחה זכו להורות ליתן להם ימי שמחה בסוכות. אדר יום הכפרים שבני ישראל המה בעלי יתשובות ניתן להם שמחה בעבודת ימי החג כמו שכתוב (ויקרא כ"ג, ט) ולקחתם לכם כו' ושמחתם לפני ה' כי מלאכת המשכן והסוכה הוא ענין אחד. ועיקר הכל על ידי השמחה שבעל תשובה שמח בהתקרבותו אליו יתברך וזכה להשראת השכינה:

7. ואלה הנהגות לה יתרון [תרמ"ג]

ויקהל משה כו' (שמות לו, א). למחרת יום הכפרים כשירד מן ההר כמו שכתב רש"י ז"ל. כי בני ישראל היו מתאבלים ועתה שחזרו בתשובה נתן להם הקב"ה ברחמיו מצות נדבת המשכן לשמחם. כי הנדבה בשמחה גדולה הביאו². ואיתא³ כל המצות שקבלו עליהם בשמחה עדיין עושין בשמחה. לכן אחר שהתחילו מחדש לקבל עול תורה ומצות בשמחה נשאר קבוע לעולם. ויתכן לומר שעל ידי שהתנדבו בשמחה זכו להורות ליתן להם ימי שמחה בסוכות. אדר יום הכפרים שבני ישראל המה בעלי יתשובות ניתן להם שמחה בעבודת ימי החג כמו שכתוב (ויקרא כ"ג, ט) ולקחתם לכם כו' ושמחתם לפני ה' כי מלאכת המשכן והסוכה הוא ענין אחד. ועיקר הכל על ידי השמחה שבעל תשובה שמח בהתקרבותו אליו יתברך וזכה להשראת השכינה:

[תרמ"ד]

במדרש רבות בנות עשו חיל ואת עלית על כולנה (משלי לא, כט). שמשדה רבינו ע"ה הקים המשכן כו'. בא לרמוז כי אף על פי כן יד כל בני ישראל היה בזה רק שכפי עבודת הכלל כך נתעלה משה רבינו ע"ה להקיימו. וכמו שכתוב במדרש ויקרא⁹ הרימותי בחור מעם כו' (תהלים פ"ט, ב). כמו תרומה שמתעלה כל השיריים על ידי התרומה. כן היה משה רבינו ע"ה התרומה מכללות ישראל. וכן כתיב (שמות ל"ט, א) ויביאו את המלאכה אל משה זה היה תיקון וזולחה אחר כך נתן משה רבינו ע"ה ידו:

[תרל"ח]

במדרש ארפא משוכתם אוהבם נדבה כו' (הושע י"ד, ה) אם יתן איש כו' כל הון ביתו כו' (שה"ש ת, ז) ע"ש. שעל ידי נדבת המשכן נתקנו בני ישראל מחטא העגל. והטעם שעל ידי הנדבה נתדבקו במקור נפשם הטובה שנקראת (שם ז, א) בת נדיב. שהנדיבות נמצא בשרש נפשות בני ישראל בירושה מאבות. אבל אומות העולם אם יתן כו' הון ביתו אינו באמיתות נדבת הלב. וחסד לאומים חטאת². רק בני ישראל נקראו נדיבים במקור נפשותיהם כנ"ל:

8. ואלה הנהגות לה יתרון

1. יד"א יד"א קרא ה' בשם בצלאל הדיד ארפא משוכתם אוהבם נדבה מה כתיב למעלה הביאו בני ישראל נדבה לה' ואח"כ יד"א קרא ה' בשם בצלאל אלא כשעשו העגל אמר הקב"ה למשה יעתה הניחה לי וגו' אמר לו ברוך אורח שיעשו את המשכן מה כתיב באותו קלקלה פרקו נומי הנהג ומה הביאו נומים וכשעשו המשכן עשו אותו נדבה ומה כתיב כל נדיב לב הביאו חת ונום טבעת וכומ' בנזמים חטאו ובנזמים נתרצה להם ורחו הקדש צווחת על ידי הושע יד"ה במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם יאמר להם בני אל ה' אמר משה לפני הקב"ה כתבת כי יגנוב איש שור או שה וטבחיו או מטר חמשה בקר ישלם תורת השר' ור"י הביאו ה' חת ונום טבעת עגיל וכומ' ייעשו כל חכם לבי הדיד ימים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה ימים רבים אלו העובדי כוכבים שנאמר 'בתמות ימים יחמוק' ואם היו מתכנסין כל העובדי כוכבים לבטל את האהבה שבין הקב"ה לישראל לא היו יכולים הוי ימים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה שנאמר 'ואהבת את יעקב' ונחזרות לא ישפחה אלו הכשרים שנאמר 'את מי תהדר העצמות והרבים את מלך אשר' אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה בח יבחו לו' אבל בני עשו לי מקדש של יריעה וירדותי ושכנתי בתוכם שנא' ולא יכול משה לבא אל אהל מועד וכבוד ה' מלא את המשכן" (שמו"ד מה, ו-מ"ט, א).

9. ואלה הנהגות לה יתרון [תרמ"ג]

בפסוק (שמות לו, ה) קחו מאתכם תרומה לה'. כי מקודם היה הכל בהתעוררות משמים יציאת מצרים וקבלת התורה. ועתה היה צריך התעוררות מלמטה. שזה ענין הפרש שבין צדיקים גמורים לבעלי תשובות²⁰. ובמדרש תרומה²¹ אני ישנה כו' קול דודי דופק פתחי כו' (שה"ש ה, ב). פירוש שרמו להם ה' יתברך שהפתיחה תלוי עתה בהם. וזה ענין תורה שבעל פה¹⁰ דכתיב²² וחיי עולם נטע בתוכנו. שעל ידי שתורה שבעל פה קרוב אל האדם והחטא שולט בו יותר. לכן עשה הקב"ה נטיעה עולמית שלא יוכל לעולם לפסוק מבני ישראל. כמו שכתוב (דברים לא, כא) כי לא תשכח מפי זרעו הוא בחינת תורה שבעל פה שנטע בתוכנו. ומצד זה יכולין לחזור לעורר כח התורה שלמעלה שעל ידי החטא מתרחקין מתורה שלמעלה וצריכין להתקרב על ידי תשובה והתעוררות שלמטה:

13 [תרמ"ו] ויבן ייחודו של אלהים

16

[תרמ"ט]

בפסוק (שמות לה, א) אלה הדברים אשר צוה ה' לעשות כו'. דהנה כבר ניתן השבת זכור ושמור ומה ענין מצות השבת שנית. ויתכן כי השבת יש בו כמה מדריגות זו למעלה מזו כפי תיקון ועמידת בני ישראל, ויש בו בחינת מעשה דיבור ומחשבה. זכור ושמור זכירה בפה ושמירה בלבי. ועתה הוא במעשה כמו שכתוב לעשות. כי בשעת קבלת התורה כתיב 10 (החלים פ, ב) אמרתי אלהים אתם כו' והיו למעלה מעשיה גשמיות. ואחר החטא כתיב (שמות לא, יג) אך את שבתותי תשמורו. אך הוא לשון מיעוט³ שהוא מדריגה שלמטה ממה שהיה להם קודם החטא. וכתיב בשבת (שם ט) בני ובני בני ישראל אות הוא לעולם. פירוש בכל מקום מצב בני ישראל אור השבת כביכול יורד אצלם. וכיון שירדו בני ישראל בעשיה גשמיות ניתן להם גם השבת בעשיה. ואיתא בזה הקדוש פרשה זו 20 בפסוק בני ובני בני ישראל כו' כי רוחא דקדישא דיוור בשבת קודש כולל רוחניות וגשמיות ע"ש. והוא מדה במדה על ידי שבני ישראל מבטלין כל המעשים בשבת קודש ועוזבין כל המלאכות כדי לקבל קדושת השבת. כמו כן השבת מתלבש בלבוש אמצעי שיוכלו בני ישראל להתקרב אליו. וכל מדותיו של הקדוש ברוך הוא וברוך שמו כן הוא. כמו שאדם מייגע עצמו בעולם הזה להפריד מן הגשמיות. כן זוכה 30 בעולם הבא להתקרב להקדושה. כי באיזה צד יוכל ילוד אשה להתקרב בקדושה עליונה. רק בזה הדרך מדה במדה שהקב"ה נהג עמו⁴. ודומי⁵ כל מקום שאתה מוצא גדר ערוה אתה מוצא קדושה:

17 [תרמ"ז] ויבן ייחודו של אלהים

במדרש שאו מרום עיניכם כו' (ישעיה מ, כה). בזכות אלה שמות כו' (שמות א, א) ואלה בזכות אלה החוקים כו' (דברים ה, מה). כי הנה תכלית בריאת עולם היה לכבודו יתברך. וכמו שכתבו ז"ל⁶ בשביל התורה שנקראת ראשית ובשביל ישראל שנקראו ראשית. שבני ישראל בכח התורה מעידין ומבררין הנהגתו יתברך את העולם. וזה קיום העולם. כמו שכתוב במדרש ה"ל 10 בזכות ישראל והתורה. אך בני ישראל צריכין לברר זאת בכל יום להעיד עליו יתברך כמו שכתוב (דברים ה, ד) שמע ראשי תיבות "שאו מרום עיניכם". כי לבני ישראל ניתן חכמה ודעת שיכולין לרומם הבריאה ולדבקה בשורש העליון. וזה עצמו היה במלאכת המשכן שהיה כולל כל מעשה בראשית. ולכן אמרו חז"ל¹⁰ יודע היה בצלאל לצרף אותיות שנבראו בהם שמים וארץ. והוא שכתוב (שמות לה, ל) ראו קרא ה' בשם שנתן לו ה' יתברך דעת לדבק כל התחתונים בשורשם העליון. כי קריאה הוא מינוי כמו ויקרא ה' לאור יום (בראשית א, ה) קריא רחמנא לנהורא ופקדיה אמצותא דיממא כו'¹¹. לכולם בשם יקרא (ישעיה מ, כה) היא התורה שכולה שמונתו של הקב"ה¹². וכמו שבכתב התורה מעידין בני ישראל על הקב"ה שברא שמים וארץ¹³. כן היה במלאכת המשכן עדות בעובדא. לכן נקרא (שמות לה, כא) משכן העדות:

עוד יתכן לפרש והותר (שמות לו, ז) לדורות. ולכן נקרא (שמות לה, כא) משכן העדות שהוא עדות לכל הדורות כמו שאמרו חז"ל¹² עדות הוא כו'. ובמדרש¹³ מים רבים לא יוכלו לכבות כו' (שד"ש ת, ז). וכמו שראינו אחר החטא מכל מקום היה נמצא הקדושה בפנימיות לבות בני ישראל. וכשנתעורר הרצון ואהבת נדבה שבלבות בני ישראל מיד נתתקנו. כן הוא עדות לכל הדורות הגם שירדנו ירידה אחר ירידה. עם כל זה נמצא בנו נקודת אהבה לה' יתברך אשר בכל עת יכולין לחזור לעלות אל אבינו שבשמים. והנה לעשות משכן לה' יתברך אינו באקראי. ובודאי תיקנו אבותינו במעשה המשכן כל בחינת העשיה עד סוף כל הדורות. וכאשר חכמים הגידו¹⁴ כי לא היו ראויין לאותו מעשה. רק להורות תשובה. כי למדריגה הראשונה שהיה בקבלת התורה לא היה לנו חס ושלום כח להתקרב. ואחר החטא שהיה התיקון על פי אלה המעשים כמו שכתוב (שמות לה, ה) כל נדיב לבו כו' זהב וכסף כו'. פירוש שמקודם היה העבודה כרוחניות בלבד כמלאכי השת. ועתה יביאה באמצעות תרומתו: זו זהב וכסף כו'. ועל ידי זה נתעלו כל המדריגות התחתונות. וכאשר תיקנו כל הקומה זכו להשראת השכינה. ובמדרש¹⁵ אשר נתן ה' חכמה בהמה כו' (שם לו, א) כבהמות כו'. פירוש שהיה התיקון גם בגנפש הבהמיות. וכן הוא בדורות שאמרו חז"ל¹⁶ אם הראשונים כמלאכים אנו כבני אדם. וזה היה מדריגה ראשונה. ואם ראשונים כבני אדם אנו כחמורים. וכמו בכל קומת איש שיש מוח בראש ולמטה גוף החומר. כן דורות הראשונים היו המחוץ לדורות האחרונים כו'. ויתכן גם כן הרמז בהמה כפשוטו כי דורות אחרונים נכללו כהראשונים והיינו כלולים בהם. הכלל שהיה תיקון עד סוף כל הדורות ואז זכו לשכון שכינתו ביניהם. כי אצלו יתברך עתיד והוא הכל אחד. לכן על ידי מעשה בזמן אי אפשר לזכות להשראת השכינה כו' והוא עדות הוא לבאי עולם כו'¹² ודו"ק.

13 "מים רבים" אלו העובדי כוכבים... ואם היו מתכנסין כל העובדי כוכבים לבטל את האהבה שבין הקב"ה לישראל לא היו יכולים היו ימים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה... אבל בני עשו לי מקדש של יריעות וירדות ושכנתי בתוכם שנא' ולא יכול משה לבא אל אהל מועד וכבוד ה' מלא את המשכן" (שמו"ר מט, א).

במדרש ראו קרא ה' בשם בצלאל כו' (שמות לה, ל) ואל מי תדמיוני ואשוח (ישעיה מ, כה) אם כן יאמר קדוש (שם) שאו מרום עיניכם כו' מי ברא אלה (שם כו) בזכות אלה שמות בני ישראל (שמות א, א) אלה החקים כו'⁵ לפעמים בשם יקרא ולפעמים שמות כו' ע"ש כל הענין. כי הנה השגת ה' יתברך מצד העצם אינו באפשרות 40 רק על ידי הנהגתו יתברך את העולם להביט פועל ה' כמו שכתוב שאו מרום עיניכם כו' מי ברא אלה שהוא אחר הצמצום של ההסתר ואחזות הנעלם בהתפשטות הנגלה ונקרא אלה. ועל זה נבראו בני ישראל. עם זו יצרתי לי (ישעיה מג, כא). לברר מלכותו יתברך ולקשר עולם בעולם. הפרטים בהכלל. שהבריאה על ידי עבודת בני ישראל יש לה דביקות והתקשרות. כולם כבני ישראל. ובני ישראל 20 בהתורה. והתורה בהקב"ה. ונשמות בני ישראל נקראו קודש כמו שכתוב (ירמיה ג, ז) קדש ישראל לה' כו'. אבל גשתלחו בעולם הזה להעלות כל הברואים. וזהו הרמז שכתוב⁷ מה טעם פתח בבראשית בשביל כח מעשיו הגדי לעמו כו' (תהלים קיא, ז). וכבר כתבתי בזה פעמים רבות⁸. ובעת קבלת התורה נתקדשו בני ישראל ועלו למקומם האמיתי. קדש לה'. אכן אחר החטא שנאמר (שם פ, ב) אכן כאדם תמותו⁹ הוצרך לחזור להיות התיקון בבחינת מעשה בראשית. וזה ענין המשכן שמכוון נגד מעשה בראשית כמו שכתוב במדרשים¹⁰. והוא שכתוב (שמות לה, א) ויקהל משה כלפי מה שכתוב מקודם (שם לב, כה) כי פרוע הוא שניטל מהם האחזות שהיה להם מקודם. וכתבנו במקום אחר¹¹ שיש אחזות הבא מקיבוץ הפרטים ע"ש בענין עם אחד מפורד ומפורד (אסתר ג, ח) שזה כוח של בני ישראל בגלות. אבל מקודם היה ממש אחזות גמור כמו למעלה. 40 ובעולמות תחתונים נמצא אחזות לעתים כמו שכתוב⁴ פעמים שמות ופעמים בשם. דהיינו כשיש התגלות שמו יתברך. ומעין זה נמצא בלבות בני ישראל שאין לך אדם שאין לו שעה¹² שמתעורר בו רצון ופתיחת הלב לה' יתברך. אבל קודם החטא היו דבוקין תמיד בהאחזות. ואחר כך היה האחזות על ידי הי"ג פרטים שהתנדבו. שקיבוץ הי"ג עולה גם כן אח"ד. לכן כתיב לפעמים ויעשו ולפעמים ויעש. והוא שאמר משה רבינו ע"ה (שמות לה, ל) ראו קרא בשם שהראה להם כי גם עתה נמצא בהם האקדוה כשמעוררין את לבם לה' יתברך:

15 [תרמ"ח] בפסוק (שמות לו, ז) והמלאכה היתה דים כו' והותר. מקשים העולם¹⁰ דב' לישני סתרי: אחרדי דים והותר. ויובן הענין על פי פשוטו כי לא כל המעשים עולין בשלימות למעלה. לגמור הפעולה כפי רצון האדם. מול זאת מגיד הכתוב כי היה די במלאכת הבאת הנדבה להיות נעשה כל המלאכה של המשכן והותר כמה שלא עלה לעובדא בפועל. וכולי האי ואולי נזכה גם אנהנו מכל עבודת האדם לזכות להיות לו נקודה ומשהו זלק בכללות עליות כנסת ישראל למעלה למעלה. והוא שכתב רש"י¹¹ ולהותיר כלומר שגם המותר היה בהכרח להשלמות המלאכה ומכל רוב הנדבות נתברר חלק גבוה להיות נגמר המלאכה: